

Kecskeméti tűzvések

No nézd csak – hát még mindig van ilyen zuga a világnak? – szalad ki a számon annak a hírnek olvas-tán, hogy az indiai Radzsasztan állam Hunder falucskájában szigorúan tilos a dohányzás. Ha valakit ciga-rettázáson vagy pipázáson kapnak, 51 rúpia pénzbüntetésre ítélik. Érdekes módon – a legöregebb hely-beliek sem emlékeznek arra, honnan ered s mikor született a tilalom, de valamennyien betartják. A Hin-dustan Times tudósítása szerint öt év óta csupán egyetlen embert vontak felelősségre dohányzásért.

Jót mosolyogtam magamban: derék öreg hindik sem emlékeznek a tilalom okára; lehetséges, hogy pont a legkézenfekvőbb magyarázatra nem gondolnak ők sem? Mint csekélységem annak idején az Esztergomi Állami Levéltárban „inaséveim” alatt, amikor igen-igen rácsodálkoztam egy bizonyos „pipás”-aktára.

Úgy esett, hogy valamilyen látogató csoport felüstölte az archívumot. „Felsőbb szervtől” jöttek, így – mint ez általában történik – nem vették magukra a tábla figyelmeztetését: „Tilos a dohányzás!” De még a házigazdák célzásait is eleresztették a fülük mellett. A távozásukat követő nagyszellőztetésekor jegyezte meg Vitál József, az akkori levéltárvezető:

– Bizony változtak az idők Deák Ferenc óta. Akkor még az utcán sem volt szabad pipázni.

Kételkedésemre mindjárt elmesélte az anekdotát. – Ki nem tudná, mire képes csábítani az embert a füstölési szenvedély. Márpedig a „haza bölcse” sem volt fából. Mikor egyszer szekéren utazott hivatalos dolgában, a falvakon keresztül menet se tudta türtőztetni magát. Suttymóban elő-előkapta a taktékpipáját a lajbizsebből. Bozontos szemöldöke alól ezerfelé pislogott – észre ne vegye már valaki – s jókat pöfékelt. Mindaddig, míg kocsisa oldalba nem könyökölte a bakon, ostorával a bíró házán kiakasztott táblára bökdösve: „Utcán tilos a dohányzás!” Deák Ferenc elröstellte magát, visszadugta a pipát. Még arra is készségesen rábólintott, amikor a kocsis eldörmögte: „Rendes ember nem is pipázik”.

– Vagy igaz volt ez, vagy se – hitetlenkedtem. – Már miért ne szabadott volna éppen utcán dohányozni?

– Na várj csak – ugrott máris mindig friss memóriájú kollegám, Török János és percekben belül elem tálat egy 1822-es fasciculust. Néhány mozdulat a heveder kicsatolásával, s ujjai szinte egyből emelték ki azt a jegyzőkönyvet, amelyet Kerekes József jegyző vett fel 1822. március 9-én az esztergomi megyeházán. Önkéntes vallomást tartalmaz ez – akkori szakkifejezéssel benevolum exament. Íme, a kérdések s a válaszok, mai írásmódra igazítva.

„Mi a neved, hány esztendő, hová való és minémű vallású s rendű ember vagy? Hol és miért fogattál el?

Maruschan Sámuel a nevem. Mivel az utcán dohányoztam, fogattam el. Ide, Esztergomba szándékoztam jönni dolgozni, ahol tavaly is már dolgoztam. Igazságom vagyon obsitosi léte mről.

Hogy mertél dohányozni az utcán, sőt a bíró ellen is, hogy jóra intett, sérelmesen kikelni?

Mivel a bíró kirántván számból a pipámat, amelyet éppen akkor vettem 10 krajcárért, aztat el is vitte. Azért megharagudtam, s ötet szidalmaztam . . .”

A hiteles dokumentum meggyőzőtt. Csakugyan „erkölcsösebb” világ volt az, amikor nem illet utcán pipázni. Deák Ferenc magatartásából is amolyan viselkedési normának ítéltém a régi tilalmat. Eszembe se jutott más indok mindaddig, míg – akkor már kecskeméti újságíróként – a legtermészetesebb magyarázatra nem bukkantam. Bevallom, pirult is a képem, hogy magamtól addig nem jöttem rá, ami Joós Ferencnek, a szép kort megért nyugalmazott pedagógusnak, a „bevándorolt” létére mindvégig lelkes lokálpatriótának ízes elbeszéléseiből, s Barangolások Kecskeméten című élvezetes tárcasorozatából olyan magától értetődőnek tűnt.

Hadd soroljak fel évszámokat: 1678 – 1718 – 1727 – 1794 – 1798 – 1810 – 1813 – 1818 – 1819 . . . Valamennyi pusztító tűzvések esztendejét jelzi, de úgy, hogy némelyikük – mint 1718 vagy 1794 – kétszeri, háromszori esetet. Szinte nem is volt idő az egyik tragédia következményeinek kiheverésére, már ott is volt a másik, borzasztó károkat okozva a városnak. Tökéletesen érthető tehát az akkori hatóságok szigora a tűzbiztonsági intézkedések megszegőivel szemben. Az 1758. augusztus 1-i tanácsi jegyzőkönyv például kimondja: „Valaki maga hajlékán kívül, istálló vagy nádfal körül vagy utcán

pipázni tapasztaltatik, 24 pálcára vagy 6 forintra büntették.” A pipázáson kívül másik fő tűzokozó a tüzes pernye kiöntése volt. A tettessel szemben így jártak el: „Valaki gondviseletlenségéből gyulladás támad, vagy tüzes pernyének kiöntése rábizonyosodik, megáristáltatván úri törvényszékre fog tartatni”.

A drákói szigorúság ellenére a tűz ismét és ismét rátámadt a városra, hiszen a megismétlődés lehetőségei jórészt megmaradtak. Túlnyomórészt apró, nádfedelű házakból álltak a túlszűfolt lakótömbök. Zsindely takarta a nagyobb házakat is, mert a cseréptető – mint a fényűzésnek, rangnak egyik jele – ritkaság számba ment. A szűk utcákban deszkapalánkok határolták a beépített telkeket. Elképzelhető, milyen könnyűszerrel lángra lobbantották a csupa gyúlékony anyagból álló építményeket a csomókban szálló tüzes pernyecsóvák, ha valahol tűz támadt.

A szörnyű tűzvészek legádázabbjainak emlékét őrzi például Mátyási József költő (Izsák, 1765 körül – Kecskemét 1849. jan. 15.) „Kis ítélet napja, vagy is Ketskemét városának tizedik júliusi égése (1794) c. műve és a város 1819. április 5-i tanácsi jegyzőkönyve. Ez utóbbi ilyképpen.

Aszerint, „mint a környüállásokból gyanítani lehet, gonosz szándékból a városnak felső szélén, a 2-ik tizedben az árok mentén Csupaki Gergelyné háza felgyújtván”, a tűz, a szörnyű szélvész miatt, roppant sebesen tovaterjedt. Dühét a város közepén is kitöltötte, „annak csakhamar 419 házak, a R. Chat. Sz. Ecclesia Parochiája, két templomok, úgy mint a Parochiális, melynek tetejéről a tűz tornyába belékapván, az abban volt 5 harangokat elolvasztotta és felhatván a rézzel fedett és ezen város díszességét nevelő toronyba, annak fájait belülről elégetvén, le döntötte, innen még nagyobb sebességgel hanyattatván az égő szikrák a Patica, két kaszármák, barátok templomának fedele és a városházának minden gazdaságbéli épületei egyszerre tüzzel elborítottak és nem is szűnt meg a veszedelem, előbb, hanem mindezekután a mezej kapu felé talált házakat porrá égetvén, a nyomáson semmit, ami égethetett, nem találhatván.” Tíz malom is elpusztult. Csupaki Gergelyné két lányával bennégett kigyulladt házában. A kárt 542 523 váltóforintra becsülték.

1819. április 2-án, este fél kilenckor kezdődött tehát a tűzvész és másnap reggel hat óra táj ért véget. Addig mint gigantikus fáklya – lángolt a város . . . Azóta minden április 2-án, este fél kilenckor is, tehát szokatlan időben, megszólalnak a kecskeméti harangok. De vajon „odafigyelnek-e” erre kortársaink? Sajnos, nem sokan. Mintha a régi eset emlékével ez is feledésbe merült volna már. Nagy kár lenne. Hiszen lélekdúsító ereje van annak, ha a kései unokák is tudják, hogy elődeik nemcsak a futóhomokból varázsoltak szívós szorgalommal aranyhomokot, hanem egy-egy elemi csapás ellenében a várost is újra meg újra – a szó szoros értelmében – hamujából építették fel. Valahányszor földhöz csapta őket a kegyetlen elem, a tűz, ők mindannyiszor talpra álltak, és új, tágasabb településeket hoztak létre. Szabályosabb, szélesebb, egyenes vonalú utcákkal.

Így alakult ki a Kistemplomtól kifelé eső rész, amelyet még a század elején is Újvárosnak neveztek az öregek. A Mezei külváros helyét, középtengelyében a ma Kossa István sétánynak nevezett sugárút, 1815-ben jelölték ki. 1817-ben a szegedi országút mentén osztottak házhelyeket. Sokan vágyakoztak az itteni parkos, egészséges, száraz telkekre, azért lett a neve Rávagy.

Az 1819-i tűzvész után porig égett házak egy részét a tanács nem engedte újra felépíteni. A károsultaknak a mai várostérkép délkeleti sarkában található területen – ránézésre alig nagyobb, mint a központban levő Szabadság tér – ajánlott fel házépítésre helyet. A mélyebb fekvésű, vizenyős terep sokaknak nem tetszett, ám hatalmi szóval csak odairányították a vonakodókat. Ekképp azok csak muszájból fogadták el.

. . . Lehet, hogy az indiai falucskában máig fennálló dohányzási tilalom eredendő oka hasonló volt egykoron, mint a kecskeméti – Komárom megyei stb. – szigoré? Csak náluk nem maradtak fenn régi jegyzőkönyvek? . . .

Tóth István

